

Daša Kabalin

## KAPITAN LJUBO

O spomeni, spomeni! Koliki! Nebrojeni!

Zore vas rađaju, kroz danje ure nadolazite, a noći vas pune, prepune. Eto vas iz svakog šuma, iz svake sjene, iz svakog kutka, iz svakog otkuća vremena.

Pa kad vedri, vedrite i miljem mirite. Kad crni, ritam srca brži, a oko se ne sklapa.

Otkuda vas toliko mnogo, premnogo? K'o zvijezda na nebu, k'o tame u noći, kao valova na pučini beskrajnoj.

Neke prizivaš, jer dragi. Poneke tjeraš, no ne odlaze. Sjeli uz tebe, oko tebe, u tebe. Katkada brbljavi, bučni, no ponekad ni glasa, već, bezšumni, druguju i tugu tuguju.

Noćas drag spomen u misli naišao.

Prijazan, razgovorljiv, iz tame došao pa, vedar i nasmijan, sjeo na nožje moje postelje.

Kapitan Ljubo Dorčić.

Začeo priču, a ja slušam. Ili, ja pripovjedam a on sluša i gleda, gleda.

Ustali, i lagana koraka, zajedno, pošli do rodne mu kuće va Novon, na Brdašci.

— Na dobro nan prišli, dobri ljudi!

Posjetili dragu mater.

Ni sada »joj nij' lazno. Polne j' sadna tu, triba obed skuhat za familiju, hranu za ledeniške i drežniške furmani, stol prostrit, vino prnest...«

Dovaža taj kršan narod sa brdskih pilana daske, trenice, grede, bordurali za ćaću Bogoslava. Poneki i vozom goriva drva niz Burnjak sašao.

Sestre i braća u kući. Sve visoka čeljad, glave skoro do »štuka«. Bistre i vedre misli, iako se i gromovi glase.

— Bog s vami, moramo poč...

Silazimo niz Svetu Trojicu, uz staru poštu, va porat novljanski. Evo nas na parobrodu »Cetini«. Na Ljubinoj »Cetini« mezimici.

Put Senja uragan bure, a tamo, tim pravcem, kapitan Ljubo usmjerio svoj brod. Već kod Povila vior more s nebom zauzlao: Urlaju, plešu, potre-saju stožere zemlji svi bjesni pakleni. Živote zatiru, sunce gase, školje slanom pjenom izdiru. Luduju i luduju. Razdiru, psiču, prijete. More u svemir kroz kovitlac pretaču. Oblake s neba svukli, utopili ih u bezdan ledene zime i naježena straha.

Hej, hej, Senj! Školo naša i dio mladosti naše! Kroz fortunele vjekove zboriš. Jurišu, Ivana harambašu, Matiju kapitana i mnoge, mnoge ine.

»Cetina« se mahnito nagnula na bok. Sva mokra i promrzla. No dahće, ide, probija se.

— Daša, uhvatimo se pod ruku, pa u ovom malom, ledenom zapovjedničkom mostiću, kroz bijes vjetra, zapjevajmo:

Podiže se ormanica  
ispod Senja bijeloga.  
Na njoj Ivan harambaša  
i mlad Petre Vojvodiću...

Žrnovnica, Klenovica, školjić svetog Ante tek što se brodu o bok ne priljubi, sav slan, krševit, opasan. Smokvica, Kozica, drage. I gromoglasni divlji orkestar što poludio pa divlja i obara.

Parobrod desnim bokom na more legao. Bojazad zebe. Hoće li se uspraviti ili će...

Uh, kako bura mahnito grmi. Jedva, privit uz oslonac, jedva na nogama i stojiš.

Pjena uskovitlana mora desetak puta viša od jarbola. Brod cvili. Svi desni prozorčići duboko pod morem. Vratnik sve mračne sile sročio pa divlja. Stakla zapovjedničkog mosta, slapovima mora bijena, kroz taj vražji slani uragan tek povremeno ponešto providna. Nema druge, treba izaći van, pod vjetar zapovjedničke kabine, otvoriti vrata i, zaliven morem, škiljeći u stravu, krasti rute i pute. Jadovitim jadom tek tu i tamo hridinastu obalu nazireš.

Lomljava, urlici vjetra, krikovi sartija, jauci.

— Ljubo! Prevrnut će nas! Otkinulo ceradu s provene štive, kasune naša, bačve se otrgle vezu, kuvertom lete, bandu pritisle.

— Miko, noštromo Miko, provaj vezat...!

— Barba, ne moremo dokli ne pridahne...!

— Ne moremo va Senj — otme mi se.

— Moramo pokušati — Ljubo će. — I sad su, pred blagdane, u još gorem zlu, Senjani putnici usrdno molili da uđemo. Pretjerao sam u naporu pristajanja i nekoliko kamenih blokova sa rive srušio. Dok sam se vratio — popravili. I hvalu rekli. Drag narod ti Senjani, ti burini junaci. A u mojoj direkciji prigovor...

Oganj od mora. Bijela, slana, zasljepljujuća, blještava nevidica.

— Dašo, u Senj ipak nećemo. Ne možemo. Gremo dalje. No sjeti se priča što ih Mlečani bajali: s vragom se sročili, velike ognje u bezdanima i špiljama pale, žile svojim planinama ugriju, pa gora silnom burom zagrmi, mornaru oči zaslijepi, zjenice oprži, pa proždire i potapa...

Spasovac. Malo odahlo.

Dva se podgorska prosjaka podvila pod »špiraj« od makine. Tu najtoplije. Blaguju mesa i kruha. Val refulom posoli, pa slasnije. Kad pridahne, solde će prebrajati.

Jurjevo. Sika pod Žrnovnicom. Lukovo.

Opet more nošeno vjetrom nebesima u dvorove zašlo.

— Daša, podsjetimo se malo na slavne uskočke dane. I mi smo, Novljani, znali žestoko zamahnuti. U jednoj se zgodi glavnina senjskih snaga, potpomognuta novljanskim Uskocima, našla pod Labinom. Sjeti se te narodne. Čuj:

Slavu slavi vran gavrane  
u Labinu bijelom.

Nije ono vran gavrane  
već mletački generale.

Slavu slavi, kćer udaje.  
Kuma kumi star Nadala  
od gali je kapitana ...

Biluća, Klada. Gudure. Izbrazdana rebra diva Velebita. Kako li samo snažno dišu.

Starigrad. Jablanac. Vukušići, Šegote, Miškulini, Baleni, Bileni.

— Vrag Bilen, vrag Bale — uža je reć did Ivan.

— No, slušaj me dalje:

Još takove svaća ne bi  
što se j' danas iskrcala  
iz sedamnajst ormanica,  
ter odoše pivajući,  
iz pušaka pucajući,  
ko što j' adet u junaka ...

Vranjak. Prizna, Cesarica. Pod Karlovim Bagom dim mora Pagu strehu prelio.

— Slušaj još:

Gledala ih mlada neva  
sa prozora bila dvora  
ter govori star Nadalu:  
Oj moj kume, star Nadale,  
čudna li su svaća moja ...  
Govori joj star Nadale:  
Jadna si mi, kumo moja,  
kumo moja nesuđena,  
nije ovo svaća tvoja  
nego senjski vitezovi  
i junaci Novogradci  
ki dohode u pohode,  
u pohode babi tvome  
da mu rusu skinu glavu ...

Odanuli smo obojica. Junačka vremena. Hoće li, u sumraku što obzor zamračio, hoće li ponovno naići?!

Lijevo Mažurani, Lukovo Šugarje, Pavičići. Pa Barići mornari. Ne mornari, nego mornarine. Kamen ih snagom darovao, more bistrinom podarilo.

Desno vitki Pag. Kako li je lijepo Velebitu uzduž zakoraćio. Govori i priča prapovijest i povijest kroz kamene gromade Kolana, Mihovilja, Dabova, Vidasova kanta, Caske, Keše i grada Paga, zacrtanog Jurjem Dalmatincem.

Starigrad Paklenica i paklenička ždrila. Priko mora Ražanac, Vinjerac. Lunarni krajolici. Kamen, kamen i kamenit znamen. Koliki ga neimari klesali pa tako maštovit, izboran, nakostriješen, uskovitlan, do vražje matere divlji no lijep i drag.

Vidi onu sićušnu kamenitu »crikvicu«. Eto, kod te crkvice Marije Mandalene-grišnice, tu je svršavala obala nekadašnje Vojne Krajine, slavenskog

»korduna«, koji je štitio carski Beč od turske najezde. A znaš li gdje je ta obala počimala? Opet kod Marije Mandalene, ali one naše, poviljske, novljanske.

Brod se primirio, kao — odahnuo, pa stroj umjereno sopće, bez napa i straha.

Za pet ran božjih, zaškurilo, a kadi smo još...

Provlačimo se kroz Novsko ždrilo u Novigradsko more. Ferali i ferali. Bura živa, no »škropadura«, pa more ne dimi.

Novigrad nas u zaklonu zagrlio.

Škura noć. Zavlačimo se u Zrmanju. Njenim ćemo uzanim koritom nešto preko šest milja, do Obrovca.

Lijev i desno ostaci turskih utvrda. Ti povremeni gospodari Obrovca podigli ih da se zaštite od provale uskočkih pomoraca. Provlačimo se kanjonom. Stroj lagano dahće a Ljubo u tamu prodire očima. Rijeka povremeno tek nešto šira od »Cetine«. Posebno kod okuke zvane sveti Nikola.

Srh noći i kamena.

Kormilo naglo na bandu, upri, upri još, još, gaće mu ćacine. Uz kormilara i »barba« pomaže.

Velebit se, iz noći, nad nas nadvio pa motri, nakostriješen i surov, oblakom obaviti. Vjerujem, gromoglasno bi se, možda i veselo nasmijao svojim divovskim smijehom da se o klisuru ogrebemo.

Prošli. Pred nama Obrovac, nekadašnja kula krbavskih knezova Kurjakovića. Ljeta 1527. turska ga sablja pokorila, pa odatle Turci, preodjeveni u Uskoke, češće pljačkaju Pag, Rab i Krk.

Brodski zvižduk, od bure i soli promukao, pokušava se oglasiti. Teško propijeva. Ponajprije samo pišti, pa zavrišti visoko, pa dublje, promuklo, da bi najzad ljudski zatrubio.

Evo nas, konačno vezali brod. »Cetina« se, umorna, smirila pa odpočiva, do ranog jutra, kad joj je na povratak poći.

Hvala ti, dragi kapitane Ljubo!

Sviće, zorčica sviće. Prolila se rumen gorom i morem.

Zadrhtale sjene. Zaigrale u rađanju dana. Blijede spomeni, nastupa zbilja.

Nestao i moj dragi spomen.

On u nepovratni mir. Ja — u daljnja raspredanja.

Gledam godine kako teku i teku, kao nabujali potoci u bujnu proljeću.

Naišle radosti. Supruga. Dječica. Djevojčica i dječacić.

Čekanja na rivi.

Sastanci i rastanci. Dragi, jer jedni druge rađaju.

Pisma. Ceduljčice morem poškropljene i po kojom suzom orošene.

No naoblačilo.

Zagrmjelo sa svih strana.

Grabežljivac prodro na ognjišta, plamen potulio, mir porobio, sljeme domovima slamao.

Zasužnjilo. U crno zavio.

Ali, gore se naježile.

Šume se narodom napučile.

Klanci bridom bride. Planina se ognjem odaziva.

More Uskoke uskrslo. Vjetrom se pobratili, noć posestrili, gromom brodove optočili.

Prigušene poruke prerastaju u sve glasnije krikove.

Ljubo učestvuje.

Borci sve brojniji, snažniji. Nove se legende pletu.

Čitam po admiralu Mamuli zapisano:

»Njemačka avijacija zadavala je Sektoru najviše briga. Najveće gubitke nanijela je avijacija Sektoru u Senju. Pri povlačenju od Sušaka i iz Tihog Kanala došlo je nepažnjom do prevelike koncentracije parobroda u Senju. Njemačka avijacija iskoristila je nepažnju i potopila parobrod »Istru«, dva motorna jedrenjaka i jedan motorni brodić, a lakše oštetila parobrode »Cres«, »Cetinu« i »Slaviju«. Parobrod »Lav«, koji je neposredno pred bombardiranje isplovio iz Senja za Jurjevo, i tokom plovidbe bio četiri puta napadnut, pogođen i oštećen, sa tri mrtva i nekoliko ranjenih mornara, zahvaljujući hrabrosti i požrtvovnosti kapetana i vođe palube, koji su i sami bili kontuzirani, uspio je uvući se u uvalu Spasovac i nasukati se.

Neoštećen je ostao samo parobrod »Makarska«. Pomorski kapetan Ljubo Dorčić iz štaba Sektora, da bi spasio parobrod, isplovlja s njim u Jablanac i odatle u Bari gdje se javlja misiji NOVJ i uključuje se s brodom u njen zadatak snabdjevanja naše vojske i evakuacije ranjenika preko Jadrana.»

»I predu dani svoju predu mnogu...« pjeva Jesenjin. Ispredaju sudbe i usude.

Zadnji dani rata. Svibanj 1945. godine.

Mendule procvale i skoro ocvale, pa, kroz premnoge rane i mnoge naričaljke, na proljeće mirišu. Suncu se raduju, sa pčelicama gozbuju, mir čekaju, slobodu.

»Ljubljana«, najveći i najljepši naš parobrod koji je prebrodio rat, opet u svom moru, među svojim školjima, pun svoga naroda. Plovi iz Dalmacije put Bakra. Luka Sušak — Rijeka razorena i minama posuta, tamo se još ne može.

Komandant — Ljubo Dorčić.

Opasnost plovidbe očita, ogromna. More prepuno mina, no nužda prijevoza ljudi i roba nalaže plovidbu.

Plovi bijeli brod poznatim rutama. Na njemu više od tisuću boraca.

Po planu plovidbe usputno pristajanje u Crikvenici. Zagrljaj drage, dugo neviđene supruge. Skupa će do Bakra. Teku priče o dječici što oca sanjaju. Koliko li su mnogo toga rekle stisnute ruke, isprepleteni prsti, duboke vjerne oči. A koliko toga ostalo za ispričovijediti u slijedećim sastancima.

Trinajsti je svibnja, predvečer. Pristaju u bakarsku luku.

Tokom noći iskrcani su putnici i roba. Ukrkali se novi, srećom ne tako brojni.

Budi se mladi dan. Rudi nad zaljevom. Oko uživa u skladu kućica koje jedna drugoj sjele u krilo, jedna drugu zagrlile. Drag je pogled i na bakarske gromače, što spomenik trudu isplele.

»Ljubljana« napušta bakarsku luku. Odlazi put juga.

Domahivanja. Želje i suzice. I puno, puno prikrivenih nada.

Najednom lomljava.

Urnebes!

Prasak! Mine!

Zagrmjela paklena mržnja i bijes poraza.

Podiglo se more i zagrlilo brod čvrst i nepovratno.

»Ljubo! Ljubo moj! Ljuuboooo!«

Spasioci barkama kupe preživjele. Narod na obali plače. Galebovi se za oblake sakrili, da tugu ne gledaju.

»Ljubo moj! ... Ljubo ...«

Mnoge izvukli.

Mnoge nikada.

Ni Ljuba.

#### NAPOMENE I TUMAČ RIJEČI

- »Cetina«, parobrod »Jadranske plovidbe« koji dulje vremena održavao redovitu prugu Sušak—Obrovac
- »Podiže se ormanica«, narodna pjesma koja se, uz ostale, pjeva u novljanskom narodnom kolu.
- Keša (današnja Novalja), glavno naselje Slavena u vremenu njihovog dolaska na otok Pag.
- Citat iz članka admirala Mamule »Uz tridesetu godišnjicu drugog Sektora« (Zbornik II. POS-a, 1975. god.)

adet — običaj (turc.)

feral — svjetiljka, svjetlo, svjetionik

kuverta — paluba

kormilo na bandu — kormilo sasma u stranu

makina — stroj, u ovom slučaju brodski stroj

noštro — vođa palube, glavni među mornarima

ormanica — armana tj. naoružana uskočka barka

reful — udarac vjetra

sartija — čelični konop kojim pričvršćen jarbol

sika — pličina, podmorska hrid

škorpadura — kiša s vjetrom

škur — taman

špiraj — otvor za zračenje unutrašnjosti broda

štiva — zatvoreno brodsko skladište

uža — običava, inf. užat — običavati